



نخستین همایش ملی "صنایع روستایی"

تهیه و تنظیم: حمید بحرینیان

● اشاره

نخستین همایش ملی "صنایع روستایی" روز بیست و دوم اردیبهشت ماه گذشته با هدف بررسی نقش صنایع روستایی در تولید و اشتغال و تعیین اثرات آن در توسعه روستایی و فرایند توسعه ملی با حضور تنی چند از مسئولین از جمله وزیر جهاد سازندگی، نماینده سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد، چند نفر از نمایندگان مجلس و نیز ۲۵۰ نفر از مدیران ملی و منطقه‌ای و کارشناسان و صاحب‌نظران صنایع روستایی، توسط معاونت عمران و صنایع روستایی وزارت جهاد سازندگی در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران برگزار شد. نظر به اهمیت موضوع، گزارشی از این همایش تهیه شده که تقدیم حضور خوانندگان محترم می‌گردد.

وزیر جهادسازندگی تصریح کرد: در جامعه ما، با توجه به حدود ۴۰ درصد جمعیت روستایی و عشایری، توسعه مناسب اتفاق نخواهد افتاد مگر اینکه ما در توسعه روستایی به توفیق دست پیدا کنیم.

وی افزود: بعد از انقلاب تلاشهای گسترده‌ای برای حرکت به سمت توسعه در روستاها صورت گرفته، توفیقات زیادی هم نصیب شده است، اما یک تصویر کوچک از آنچه که گذشته نشان می‌دهد با همه زحمتهای و تلاشها این کافی نیست و در برنامه ریزیها باید تعمق بیشتری کرد.

آقای سعیدی کیا گفت: بعد از انقلاب کارهای عمرانی زیادی در روستاها انجام شده است. آمار نشانگر توفیقات بسیار زیادی در این بخش است. اما، کارهای انجام شده در مقابل آنچه در روستاها باید شکل بگیرد، کافی نیست.

آقای سعیدی کیا افزود: کارهای عمرانی

صنعتی روستایی استان مازندران به وسیله صمد دقیق، پژوهشی تجربی در باب زمینه‌یابی تشکیل تعاونی صنایع روستایی توسط غلامرضا خوشفر و صادق صالحی و بالاخره بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت فیزیکی موافقت‌های اصولی صادره توسط مدیریت صنایع روستایی سازمان جهادسازندگی آذربایجان شرقی توسط محمد عابدی به همایش ارائه شد.

مهندس سعیدی کیا در سخنان خود که ۲۰ دقیقه به طول انجامید، گفت: توسعه امروزه فکر جوامع بشری را به خود مشغول کرده است. هر زمان به نوعی و هر روز با نگرشی. اگر ما اجتماع را یک موجود زنده بدانیم که اینطور هم هست، قطعاً توسعه در جوامع باید توسعه همگون باشد چرا که اگر توسعه ناهمگون اتفاق بیفتد مثل موجود زنده‌ای می‌ماند که بعضی از اعضا او رشد غیرمناسب داشته باشند.

در این همایش یک روزه که ۱۰ ساعت به طول انجامید، سه سخنرانی به وسیله مهندس محمد سعیدی کیا وزیر جهادسازندگی، مهندس دانا، نایب رییس کمیسیون صنایع و معادن مجلس شورای اسلامی و جمال محمد احمد نماینده فائو در ایران صورت گرفت. همچنین هفت مقاله تحت عنوانهای: پیش‌نیازهای استراتژیک توسعه صنایع روستایی توسط دکتر فرشاد مومنی، چالشها و راههای ارتقاء بهره‌وری صنایع روستایی توسط دکتر محمدحسین عمادی معاون ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد، صنایع روستایی فرآیندی در تکمیل تولید و اشتغال توسط علی اکبر مهر فرد معاون طرح و برنامه وزارت جهاد، تبیین جایگاه صنایع روستایی در رابطه با صنایع شهری و بخش کشاورزی توسط دکتر سید احمدخاتون آبادی استاد دانشگاه، مکان‌یابی برای اعطای امکانات و تهیلات توسط دولت، مطالعه موردی نواحی

زمینه‌ساز توسعه هست، اما توسعه نیست. بنابراین، ما اگر توسعه را به معنای کامل کلمه نگاه نکنیم (توسعه فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی)، می‌بینیم ما بخشی از آن را که زمینه ساز بوده به طور قابل قبول و خوب انجام داده‌ایم، اما بقیه آن همپا پیش نرفته است. به همین دلیل است که جمعیت بیکار روستایی از جمعیت بیکار شهری (به تناسب جمعیت)، بیشتر است.

وزیر جهادسازندگی یادآور شد در ۱۰ سال گذشته حدود ۳۵۰ هزار شغل در کشور ایجاد شده یعنی (۳/۵ میلیون شغل) بدین ترتیب در ۱۰ سال آینده با توجه به رشد جمعیت کشور در اوایل انقلاب، به بیش از ۸ میلیون شغل نیاز است (یعنی سالانه ۸۰۰ هزار شغل) که این تکلیف سنگینی بر عهده همه دست‌اندرکاران برنامه ریز، قانونگذار و اجرایی کشور است که باید این مسئله را حل کنند.

آقای سعیدی کیا متذکر شد اگر مسئله اشتغال حل نشود، قطعاً مسائل و ناهنجاریهای بسیار زیادی در اجتماع بروز خواهد کرد.

وی گفت عده‌ای عقیده دارند که چاره کار فقط سرمایه است و سرمایه گذاری برای ایجاد هر شغل را عده‌های بزرگی عنوان می‌کنند، در حالی که ما هنوز از توانمندیهای موجود در بخش کشاورزی استفاده کافی نبرده‌ایم یا اینکه در حقیقت از آب و خاک کشور بهره کافی نبرده‌ایم. وی افزود سال گذشته که سال کاهش درآمدهای ارزی بود، کمترین تنش و فشار در بخش کشاورزی بود و با این که گفته می‌شد در کشور رکود حاکم است، ما در زیربخشهای خودمان کمترین رکود را احساس کردیم.

وزیر جهاد سازندگی تصریح کرد کمترین وابستگی در بخشهای مختلف کشور به ارز، مربوط به بخش کشاورزی است و اگر چه کمبود درآمدهای ارزی منجر به کمبود درآمدهای ریالی می‌شود، اما سرجمع آسیب پذیری این بخش از کاهش درآمدهای ارزی از سایر بخشها کمتر است و می‌توان گفت که دوران کمبود ارز در حقیقت دوران رشد بخش کشاورزی است.

آقای سعیدی کیا تأکید کرد ما باید حداکثر تلاشمان را انجام دهیم تا از این سرمایه ملی حداکثر بهره را ببریم و آن را رایگان به دیگران ندهیم.

وی گفت در حقیقت کمبودها فرصتی برای رشد بخش کشاورزی است. اگر مشکلات کشور را مشکلاتی مثل تولید، اشتغال و صادرات بدانیم، باید سهم خودمان را در برنامه سوم و همینطور در برنامه چهارم، در این زمینه‌ها مشخص کنیم که سهم ما در رشد تولید در کشور چقدر است؟

وزیر جهادسازندگی خاطرنشان کرد سهم بخش کشاورزی در حال حاضر تقریباً ۲۵ درصد تولید ناخالص داخلی است که حدود ۱۲ تا ۱۳ درصد از آن مربوط به زیرمجموعه‌های دام و طیور است.

آقای سعیدی کیا با طرح این سؤال که با توجه به اینکه سرمایه کمتری برای تولیدات و ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی نیاز است و عمدتاً هم سرمایه‌ها ریالی است و تکیه به ارز کمتر است، سهم ما در ایجاد اشتغال و ۸۰۰ هزار شغل در کشور چقدر است؟، گفت: از آن ۳۵۰ هزار شغل حداکثر حدود ۳۰ هزار شغل، در بخش کشاورزی ایجاد شده است. آیا این کفایت می‌کند!؟

وی گفت: در بخش کشاورزی بیشتر از ۹۵ درصد فعالیتها، خصوصی است. خصوصی سازی در این بخش معنی و مفهوم دارد و از قدیم شکل گرفته و سیاستهای موجود هم همین است.

وزیر جهادسازندگی افزود در حال حاضر هر بخشی را که داریم توسعه می‌دهیم توسط بخش خصوصی است. اما مشارکت از تصمیم سازی تا اجرا مورد نظر ماست.

وی در مورد بهره‌وری گفت هر چند بهره‌وری در این بخش قابل قبول است، اما باید از آنچه که در اختیار داریم بیشترین بهره را ببریم.

مهندس سعیدی کیا افزود بعد از انقلاب به صنایع روستایی توجه شد. در سالهای اخیر کار خوبی که در دستور کار بوده، ایجاد نواحی صنعتی روستایی است. ایجاد نواحی صنعتی روستایی هم همراه با ارتقاء دانش فنی روستاییان و ایجاد شغل

است و هم کمک‌کننده به توسعه اجتماعی در بعضی از ابعاد است. چرا که با ایجاد این صنایع در مناطق روستایی، در حقیقت نوعی رفتارهای اجتماعی سازماندهی می‌شود.

وی گفت تجربه هم نشان داده که از این نواحی صنعتی استقبال زیادی می‌شود. ما باید به عنوان سیاستگذار در بخش دولتی این کار را ساماندهی و آماده سازی کنیم و امکان حضور مردم را فراهم کنیم. مردم خودشان استقبال می‌کنند.

وی افزود در هر استان نواحی صنعتی متعددی شکل گرفته، البته هنوز شروع کار است. وزیر جهادسازندگی اظهار امیدواری کرد که شوراها و نواحی روستایی در کار ساماندهی نواحی روستایی وارد شوند. شوراها و نواحی روستایی در حال حاضر حلقه وصل بین دولت و مردم است که از طریق این نهاد اجتماعی انشاءالله بخشی از کارها به خودشان سپرده شود و هم اینکه حضور آنها بتواند به ساماندهی امور مختلف روستایی و از جمله بحث صنایع روستایی کمک کند.

مهندس سعیدی کیا خطاب به مدیران، تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان کشور گفت ما به جای اینکه به فکر عمران و صنایع روستایی باشیم، بیاییم و یک قدم جلوتر برویم و به فکر توسعه روستایی باشیم.

وی افزود جایگاه تفکر و برنامه‌ریزی توسعه روستایی در کشور خالی است و هنوز کامل نیست. هیچ متولی خاص و هیچ جایگاه خاصی برای این امر وجود ندارد، اما این مسئولیت را بپذیریم که جهاد به علت مجموعه فعالیتهایی که داشته و دارد نزدیکترین و بانگیزه‌ترین ارگان به این واحد است. بنابراین باید برنامه‌ریزیهای خودمان را با نگرش به این موضوع، در همه امور از جمله آموزش، تحقیق، سرمایه گذاری و سایر امور دنبال کنیم.

محمد جمال احمد نماینده فائو در جمهوری اسلامی ایران، نیز یکی از سخنرانان این همایش بود. وی در بخشی از سخنان خود گفت: امروز معاش اصلی حدود ۶۰ درصد مردم کشورهای در

وزیر جهادسازندگی: در جامعه ما، با توجه به حدود ۴۰ درصد جمعیت روستایی و عشایری، توسعه مناسب اتفاق نخواهد افتاد مگر اینکه ما در توسعه روستایی به توفیق دست پیدا کنیم.

وزیر جهاد سازندگی: کمترین وابستگی در بخشهای مختلف کشور به ارز، مربوط به بخش کشاورزی است و اگر چه کمبود درآمدهای ارزی منجر به کمبود درآمدهای ریالی می‌شود، اما سرجمع آسیب‌پذیری این بخش از کاهش درآمدهای ارزی از سایر بخشها کمتر است و می‌توان گفت که دوران کمبود ارز در حقیقت دوران رشد بخش کشاورزی است.

دکتر مؤمنی گفت طرح پدیده فرهنگی به نام "خرده فرهنگ روستایی" و ویژگیهایی مانند فقدان اعتماد متقابل در روابط بین فردی، فقدان نوآوری، تقدیرگرایی، دیدگاه محدود نسبت به جهان و ... تأثیر زیادی در ترویج ذهنیت منفی نسبت به جامعه روستایی داشته است.

حال توسعه وابسته به کشاورزی است. با وجود این، با افزایش درآمد، منابعی چون نیروی کار و سرمایه به بخشهای صنعت و خدمات سوق داده می‌شوند.

وی در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به اینکه از فائو در این زمینه درخواستهای روزافزونی جهت آماده کردن کمکهای آموزشی و فنی صورت گرفته، افزود: جمهوری اسلامی ایران درخواست کمک در تمهید چارچوب استراتژیک برای یک توسعه کشاورزی پایدار کرده است که شامل توصیه‌هایی برای گزینه‌های سیاستگذاری و یک رویکرد ملی برای ارتقاء توسعه کشاورزی باشد.

جمال احمدگفت این پروژه یک رویکرد بین رشته‌ای، به خود خواهد گرفت و انتظار می‌رود که چنین کمکی با اتکاء بر مهارت ملی و بین‌المللی مهیا گردد.

وی در تشریح رویکرد بین رشته‌ای گفت مفهوم نگاه بین‌رشته‌ای، یک بخش واحدی از سیاستگذاری در رابطه با توسعه زراعی - صنعتی است و این بخاطر وابستگیهای مرتبط و مهمی است که چنین سیستمهایی را مشخص می‌کند.

جمال احمد خاطر نشان کرد که برای توسعه باید مواد خام، عرضه، بازار، فن‌آوری، منابع انسانی، اعتبار و غیره را مد نظر داشت. بنابراین، سیاستگذاری گسترده، به گروهی از افراد با تخصصها و تجارب متفاوت برای کار گروهی (همه با هم) نیاز دارد.

دکتر فرشاد مؤمنی، عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی، در مقاله خود با عنوان "پیش‌نیازهای استراتژیک توسعه صنایع روستایی" گفت از پایان جنگ جهانی دوم تا امروز، تحولات گسترده و عمیقی در باب نحوه نگرش به بخش کشاورزی و توسعه روستایی به وقوع پیوسته است.

وی افزود شواهد موجود نشانگر آن است که رویکرد نظری و عملی غالب دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰، ترکیب صحیحی از پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و کمک خارجی را برای کشورهای

توسعه نیافته جهت نیل به هدف رشد مستمر اقتصادی بطور صرف تأکید می‌کرد.

وی در بخش دیگری از مقاله خود در ارتباط با توسعه روستایی در ایران گفت در تجربه ایران تقریباً همه روندهای مطرح در مورد کشورهای توسعه نیافته موضوعیت داشته است، با این تفاوت که شهرگرایی، رشد محوری و قربانی کردن جامعه روستایی و بخش کشاورزی در راهی که از صنعتی شدن فقط نامی داشت و پس از دوران مدرنیزاسیون رضاشاهی آغاز گشت، رشد گسترده‌ای داشت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی اقدامات گسترده شگرفی بر علیه روندهای مزبور در قالب رویکرد عمرانی صرف و تجربه «انقلاب سبز» صورت گرفت، بطوری که بسیاری از شاخصهای مرتبط حتی از سطح میانگین جهانی هم فراتر رفت، با این حال همچنان از استمرار پدیده ناکارایی نظام اقتصادی، در جامعه روستایی کشور سخن به میان می‌آید.

دکتر مؤمنی افزود بررسیهای موجود نشان می‌دهد که اگرچه بی‌توجهی‌ها و سوءتدبیرهای معطوف به جامعه روستایی و بخش کشاورزی، اقتصاد ملی و جامعه روستایی را با دشواریها و چالشهای عظیم روبرو ساخته است، لیکن با استناد به ملاحظاتمانند بهره‌وری فزاینده بخش کشاورزی، سودآوری نسبتاً بالای این بخش، پایداری قابل توجه آن و انباشت سرمایه انسانی در این کشاورزی و نیز به شرط تحقق یک سلسله تحولات بر محور توسعه روستایی، می‌توان آهنگ توسعه ملی را به صورتی همه جانبه شدت بخشید.

وی در بخش دیگری از مقاله خود در باره تحول در نگرش نسبت به جامعه روستایی گفت روح غالب بر برنامه‌های پنجگانه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی شدت تحت تأثیر طیف نظریه‌های موجود در الگوهای نوسازی بوده و اصالت شهر و روستاستیزی رویکرد حاکم بر آن بوده است.

دکتر مؤمنی گفت طرح پدیده فرهنگی به نام "خرده فرهنگ روستایی" و ویژگیهایی مانند فقدان اعتماد متقابل در روابط بین فردی، فقدان

نوآوری، تقدیرگرایی، دیدگاه محدود نسبت به جهان و ... تأثیر زیادی در ترویج ذهنیت منفی نسبت به جامعه روستایی داشته است.

وی افزود وجود چنین بسترهای ذهنی و دلایل بیشمار دیگر منتهی به این می‌شود که برنامه‌ریزی توسعه روستایی، که ماهیتی بین‌بخشی و فضایی دارد و یک پارچه‌نگری از الزامات آن است، مورد بی‌مهری قرار گیرد. چندگانگی، عدم هماهنگی و بطور کلی فقدان یک نظام مدیریتی مشخص برای روستا از تبعات این نوع ذهنیت می‌باشد. اکنون چنین ذهنیتی تا آنجا پیش رفته است که در جامعه روستایی اصل حاکم، نگهداری جمعیت شده و نه توسعه انسانی و غالب سرمایه‌گذارهای زیربنایی نیز از موضع ترحم و دادن نوعی "اعانه" تلقی می‌شود تا عاملی برای ارتقاء کیفی و تحول توسعه‌ای همه‌جانبه برای مناطق روستایی. بنابراین برای توسعه روستایی ابتدا باید ذهنیتها را تغییر داد.

وی در باره تحول در الگوی سرمایه‌گذاری گفت در گزارش "مطالعات مقدماتی تدوین برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی"، فصل تحلیل و نقد روشها و نظام برنامه‌ریزی، تصریح شده است که برنامه‌ریزی برای عمران روستایی و جامعه عشایری محدود به برخی جنبه‌ها (عمدتاً فیزیکی) است، در حالی که از لحاظ تئوریک امروزه این مضمون شناخته شده است که سرمایه‌گذاری بر روی انسانها، مستقل از ملاحظات اخلاقی-عاطفی، از جنبه اقتصادی نیز سودآورترین نوع سرمایه‌گذاری است.

دکتر مؤمنی افزود مطالعات نشان می‌دهد که سرمایه‌گذارهای اندیشیده و راهگشا بر روی انسانها، چه ابعادی از خسارتها را پیشگیری نموده و چه چشم‌اندازی از درآمدها را به همراه دارد. آموزش حدود هفت میلیون و ۶۰۰ هزار نفر افراد کم‌سواد یا فاقد دانش فنی که به نحوی در ارتباط با عرصه‌های منابع طبیعی هستند، آموزش ۳۹ هزار نفر از شاغلین صنعت طیور که دارای تحصیلات دیپلم یا کمتر از آن هستند در ارتقاء ضریب تولید و بازدهی تولیدگوشته از دان مرغ وارداتی، آموزش

وزیر جهادسازندگی: ۱۰ سال گذشته حدود ۳۵۰ هزار شغل در کشور ایجاد شده یعنی (۳/۵ میلیون شغل) بدین ترتیب در ۱۰ سال آینده با توجه به رشد جمعیت کشور در اوایل انقلاب، به بیش از ۸ میلیون شغل نیاز است (یعنی سالانه ۸۰۰ هزار شغل) که این تکلیف سنگینی بر عهده همه دست‌اندرکاران برنامه ریز. قانونگذار و اجرایی کشور است که باید این مسئله را حل کنند.

در گزارش "مطالعات مقدماتی تدوین برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی"، فصل تحلیل و نقد روشها و نظام برنامه‌ریزی، تصریح شده است که برنامه‌ریزی برای عمران روستایی و جامعه عشایری محدود به برخی جنبه‌ها (عمدتاً فیزیکی) است، در حالی که از لحاظ تئوریک امروزه این مضمون شناخته شده است که سرمایه‌گذاری بر روی انسانها، مستقل از ملاحظات اخلاقی - عاطفی، از جنبه اقتصادی نیز سودآورترین نوع سرمایه‌گذاری است.

کشور حدود ۸۰ درصد افزوده شده، سطح اشتغال کشور حدود ۶۱/۵ درصد افزایش یافته است.

دکتر مؤمنی در ادامه افزود بخشهای کشاورزی و صنایع و معادن، یعنی مهمترین بخشهای مولد کشور، به ترتیب ۱۱/۶ درصد و ۳۵/۴ درصد بر سطح اشتغال خود افزوده‌اند در حالی که در همین مدت افزایش شمار شاغلان بخش خدمات کشور ۱۴۳/۱ درصد بوده است و این درحالی است که در عرصه‌های نظری همچنان به مناقشه باطل و تضاد ساختگی بخش کشاورزی با بخش صنعت پرداخته می‌شود و از بخشهای غیرمولد غفلت می‌شود.

دکتر مؤمنی با اشاره به اینکه پیشبرد توسعه ملی مستلزم اصلاحات بنیادی در نظام تولید، آمار و اطلاعات جامعه روستایی، رفع انواع ناامنی‌های زیستی - اجتماعی و قائل شدن به سهم بیشتری برای این جامعه در همه ارکان نظام تصمیم‌گیری و حساسیت بسیار بیشتر برنامه‌ریزان امور روستایی نسبت به تصمیمهای کلان اقتصادی کشور و آثار آن بر جامعه روستایی است، مقاله خود را به پایان برد.

افرادی که در تولیدات مختلف محصولات دامی کشور جهت پیشگیری از انواع بیماریهای مربوطه، آموزش شاغلین بخش صنایع غذایی و بسته بندی که کمتر از ۵ درصد آنها دارای تحصیلات دانشگاهی هستند در جلوگیری از ضایعات مواد غذایی و... همگی از این نوع سرمایه‌گذاری تلقی می‌شوند.

دکتر مؤمنی در باره تحول در نحوه نگرش به تولید روستایی در ایران گفت شواهد در کشور ما حکایت از آن دارد که عدم ارتباط و پیوند منطقی میان صنعت و کشاورزی از یک سو و برخورداری غیر متعارف بخشهای غیرمولد از سوی دیگر بیشترین خسارتها را بر فرآیند توسعه ملی و روستایی و بخشهای مولد وارد می‌سازد، به طوری که زیاده‌خواهیهای مستقل از شایستگی و تلاش در بخشهای غیرمولد به عنوان مانع اصلی پیشرفت اقتصاد ملی و توسعه روستایی تلقی می‌شود.

دکتر مؤمنی با ذکر مثالی گفت در فاصله سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۳ در حالی که بر جمعیت